

Заняття - форма організації навчання дітей дошкільного віку

План.

1. Заняття - форма організації навчання дітей дошкільного віку
2. Місце занять в режимі дня.
3. Вимоги до організації занять.
4. Види занять, їх структура.
5. Особливості організації і методика проведення в різних вікових групах (використання новітніх технологій).
6. Навчання в повсякденному житті.

Навчання дошкільників здійснюється не лише на спеціально організованих заняттях, а й у повсякденному житті, у різноманітних видах діяльності дітей за допомогою форм організації навчального процесу, але провідна роль в навчанні належить заняттю.

Форма організації навчання — спільна навчальна діяльність педагога і дітей, що здійснюється в певному порядку і встановленому режимі.

Значною мірою вона виражає характер зв'язку між педагогом і дитиною, їхньої діяльності, місце заняття і режим його проведення. У дитячому садку використовують фронтальні, групові, індивідуально-групові, індивідуальні форми організації навчання. Головною вимогою у виборі форми організації навчання є необхідність сприяння дошкільникові у його бажанні навчатися. Як відомо, дитина розвивається тоді, коли вона переживає радість від процесу навчальної діяльності, здобутого результату.

Педагог повинен уміти визначати ступінь складності навчальних завдань, дбаючи, щоб навантаження було посильним для дошкільнят. Важливо забезпечити особистісно-орієнтований стиль керівництва навчальною діяльністю дітей, не допускати зверхності, ігнорування їхніх інтересів, поверхових оцінок зусиль. Усе має бути спрямованим на те, щоб навчання було для них цікавим, особистісно значущим. *“Зробити серйозне заняття для дитини захоплюючим — ось завдання початкового навчання”, — стверджував К. Ушинський.*

Необхідним компонентом процесу навчання є дидактичні засоби, оптимальне поєднання яких допомагає дошкільникам глибше пізнавати дійсність, збагачує їх враженнями, дає матеріал для спостережень, які вони використовують у навчальній, а згодом і в інших видах діяльності. Такими дидактичними засобами є **слово** (вихователя, дитини, художнє слово); **образ** (створюваний за допомогою технічних засобів, дидактичних матеріалів; об'єкти живої і неживої природи, їх зображення; існуючий в уяві дитини); **дія** (дитини, вихователя, дидактичні вправи, елементарні досліди). Добирають їх залежно від віку, форм мислення, рівня розумового розвитку дошкільника.

У ранньому віці малюк одержує нову інформацію здебільшого через дії з предметом, іграшкою, зі слів вихователя. У середньому дошкільному віці на передньому плані опиняється образ і слово, а дії сприяють закріпленню знань (наприклад, практичні дії у дидактичній грі). У старшому дошкільному віці, коли розвивається словесно-логічна форма мислення, можливі різноманітні поєднання дидактичних засобів, що залежить від матеріалу, який вивчається, індивідуальних особливостей дітей.

За провідною діяльністю розрізняють такі форми організації навчання дошкільників: дидактична гра, екскурсія, заняття.

Дидактична гра. Використовують її як самостійну форму організації навчання і як частину заняття. Дидактичні ігри ознайомлюють дітей з різноманітними явищами, предметами та їх властивостями (формою, величиною, кольором, просторовим розміщенням).

Кожна дидактична гра має своє навчальне завдання, наприклад, ознайомити із властивостями і якостями предметів, порівняти предмети, явища тощо. Гра активізує довільні і мимовільні процеси сприймання, уваги, пам'яті. Якщо у ранньому віці майже всі заняття відбуваються у формі дидактичної гри, спрямованої на розвиток сенсорики, мовлення, ознайомлення з предметами і явищами дійсності, то для старших дошкільників вона набуває значення самостійної форми організації навчання. Найчастіше її використовують для закріплення знань, здобутих дітьми під час занять.

Екскурсія. Цінність екскурсії полягає у безпосередньому ознайомленні дітей із предметами, явищами природи, діяльністю дорослих у природних умовах. Починають проведення екскурсій у другій молодшій групі (екскурсії-огляди в межах дитячого садка, під час яких дітей ознайомлюють із його приміщеннями, організують їхнє спостереження за роботою його працівників). Екскурсії з дітьми середньої групи проводять за межами дитячого садка (в магазин, на пошту, в бібліотеку та ін.).

Специфічне значення екскурсій полягає в забезпеченні першого сприймання невідомих предметів і явищ. За правильної методики таке сприймання є яскравим і цілісним, наснаженим емоційним ставленням дитини до побаченого, що сприяє розвитку її пізнавальних інтересів.

Однією з вимог до екскурсії є повторюваність її проведення, тому вихователь повинен раціонально розподілити знання, які діти мають отримати під час кожної екскурсії. Наприклад, оскільки для ознайомлення з осінню як порою року організують три екскурсії в різні її періоди (ранньою, середньою ("золотою"), пізньою осінню), педагог поступово вчить дітей спостерігати й аналізувати зміни у спостережуваних явищах. Пізнавальний матеріал ускладнюють як у плані поглиблення знань про об'єкт чи явище, так і завдяки розширенню кола предметів і явищ, із якими ознайомлюють дітей. Важливими умовами успішності екскурсії є раціональність спостереження, посильна участь дітей у ньому.

Екскурсія як організована форма навчання має таку загальну структуру:

1) підготовчий етап. Педагог визначає її зміст, готує відповідний об'єкт, створює у групі настрій очікування цікавого і корисного, повідомляє певну інформацію щодо об'єкта, який діти спостерігатимуть;

2) власне екскурсія. Під час екскурсії вихователь організовує спостереження дітей, спрямовує їхню пізнавальну активність, стимулює мислення, увагу, сприяє розвитку уяви;

3) закріплення знань. Робота після екскурсії забезпечує закріплення отриманих під час спостережень знань і вражень. Із цією метою вихователь організовує використання зібраного матеріалу, читання відповідної художньої літератури, створює умови для розвитку ігрової діяльності за мотивами побаченого на екскурсії.

На перших етапах свого розвитку дошкільна педагогіка вбачала у заняттях можливість чимось зайняти дітей: іграшкою, розповіддю, малюванням. Пізніше головним змістом занять стали дидактичні ігри, вправи з дидактичним матеріалом, самостійна художня діяльність та ін. На сучасному етапі утвердився погляд на заняття як на форму впливу вихователя на дітей, виконання передбачених програмою завдань, тобто як на особливу форму організації навчання.

Заняттям властиві такі ознаки:

— *реальні можливості дітей активно засвоювати передбачені програмою знання і вміння;*

— *постійний склад дітей усієї вікової групи;*

— *провідна роль педагога, який визначає тему, завдання і зміст заняття, підбирає методи і прийоми, організовує й оцінює пізнавальну діяльність дітей, спрямовує їх на використання набутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності.*

Заняття є формою педагогічного впливу, яка поєднує розвивальний і виховний ефекти навчання, формує у дітей уміння активно засвоювати знання і творчо використовувати їх за безпосередньої участі педагога, що сприяє набуттю досвіду спільної діяльності з дорослим і однолітками.

Заняття — *форма дошкільного навчання, за якої вихователь, працюючи з групою дітей у встановлений режимом час, організовує і спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини.*

Місце в режимі дня.

Заняття проводяться в I половині дня – легше переносять розумове навантаження. Кількість занять визначена програмою. На 3 і 4 році життя заняття проводяться по підгрупах з постійним складом дітей.

Розклад занять складається з урахуванням найвищого рівня працездатності дітей.

Організована навчально-пізнавальна діяльність у дошкільному навчальному закладі є важливою складовою освітнього процесу в усіх вікових групах. Вона планується й проводиться відповідно до програмових завдань з урахуванням умов розвивального предметного, природного, соціального середовища і потреб, інтересів, запитів, здібностей дітей (їхнього індивідуального фонду «хочу»).

Організована навчально-пізнавальна діяльність у дошкільному закладі – це цілеспрямований двобічний процес, у якому органічно поєднуються педагогічні впливи з активністю самих дітей у процесі пізнання світу. Оскільки організоване навчання дошкільників відбувається у проживанні спільної діяльності педагога з дітьми, то ця діяльність потребує *керівництва, спрямування з боку дорослого*, а саме: визначення цілей; прогнозування очікуваних результатів; мотивація пізнання; вибір змісту й окреслення його обсягів; створення розвивального середовища; надання навчально-пізнавальній діяльності позитивно-емоційного характеру; регулювання процесу пізнання і спрямування його на досягнення позитивних результатів; оцінювання індивідуальних досягнень дитини.

Організована навчально-пізнавальна діяльність у дошкільному закладі не обмежується самими заняттями як найбільш відомою і популярною організаційною формою. **Основними її формами є:**

- заняття різних видів;
- гурткова (секційна, студійна) робота;
- індивідуальна робота навчально-пізнавального спрямування у повсякденні;

- організовані дидактичні ігри у повсякденному житті;
- екскурсії у природне і соціальне довкілля, спостереження у повсякденні;
- елементарні досліди, пошукові ситуації у повсякденному бутті та ін.

Згідно з вимогами Державної базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» - основним програмовим документом, через який реалізується Базовий компонент дошкільної освіти України і який є обов'язковим для надання освітніх послуг в усіх формах здобуття дошкільної освіти, - організоване навчання у формі занять проводиться, *починаючи з 3-го року життя*. Індивідуальні й підгрупові ігри-заняття проводяться уже на 1-му та 2-му роках життя.

Кількість і тривалість занять поступово, з дорослішанням дітей зростають:

- для дітей 3-го року життя – 1-2 заняття на день по 10-15 хв.;
- для дітей 4-го і 5-го року життя – 1-2 заняття на день відповідно по 15-20 і 20-25 хв.;
- у старшому дошкільному віці – 2-3 заняття на день впродовж 1-1,5 годин щодня, по 25-30 (для дітей 6-го року життя) і 30-35 хвилин (для дітей 7-го року життя).

Види занять:

I. За змістовими напрямками освітньої роботи.

Можна спиратися на традиційний розподіл занять:

- ✓ з мовленнєвого розвитку,
- ✓ ознайомлення з елементами грамоти,
- ✓ навколишнім світом та природою,
- ✓ формування елементарних математичних уявлень,
- ✓ з образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація, конструювання),
- ✓ фізичної культури,
- ✓ музичного виховання та ін.

Він співзвучний з тими складовими змісту освітньої роботи, які закладено Базовим компонентом дошкільної освіти, Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», чинними Програми хоча не означений у цих документах окремими структурними розділами.

Враховуючи специфіку упорядкування матеріалів програми «Я у Світі», більш відповідним передбаченим у ній лініям розвитку було б визначення видів занять за лініями розвитку:

- ✓ з фізичного розвитку (фізична культура, валеологічне виховання);
- ✓ з пізнавального розвитку (ознайомлення з навколишнім, природою, логіко-математичний розвиток);
- ✓ з мовленнєвого розвитку (в т.ч. з навчання елементів грамоти);
- ✓ з художньо-естетичного розвитку (образотворча та музична діяльність) тощо.

З позиції спрямованості змісту розрізняються односпрямовані або предметні та різноспрямовані або міжпредметні заняття.

II. За дидактичними цілями розрізняють такі види занять:

- ✓ на повідомлення нової інформації, формування нових знань і умінь;
- ✓ на закріплення знань і раніше отриманих умінь, систематизацію накопиченого досвіду;

- ✓ *мішані заняття*, що поєднують повідомлення нових знань, формування нових умінь із повторенням, закріпленням, систематизацією і застосуванням набутих знань, умінь, навичок.
- ✓ *підсумково-контрольні заняття*, що можуть проводитися періодично в кінці певного часового відтинку (квартал, півріччя, рік) або в кінці вивчення з малюками певної теми

III. За способом організації дітей заняття бувають:

- ✓ *фронтальні* (загально-групові), що проводяться одразу з усією групою дітей;
- ✓ *підгрупові* (в окремих методичних джерелах їх називають груповими), для яких дітей організують по 8-15 залежно від загальної кількості малюків у групі, частіше розподіляючи групу на 2 підгрупи, переважно орієнтуючись на інтереси, ситуативні бажання, здібності, інші суб'єктивні й об'єктивні чинники,
- ✓ *індивідуально-підгрупові* (індивідуально-групові), на яких діти об'єднані по 4-8, чим забезпечується й можливість здійснення диференційованого та індивідуального підходів;
- ✓ *індивідуальні*, що проводяться як з окремими дітьми (по 1), так і з маленькими підгрупами по 2-4 малят, яких частіше об'єднують для спільної індивідуальної навчально-розвивальної роботи.

Індивідуальних занять з різних змістових напрямів першочергово потребують діти раннього віку (особливо I-го р. ж.), новачки у групах в період адаптації, діти після довготривалої відсутності в дитсадку, ті, хто відрізняється низькою працездатністю чи уповільненим сприйманням, має вади психічного чи фізичного розвитку, педагогічно занедбані та обдаровані діти.

IV. За специфікою поєднання і використання методів, прийомів, засобів навчання:

✓ *комбіновані* - застосовується певна комбінація наочних, словесних, практичних методів і прийомів, різних засобів навчання – вправ, ігор, іграшкової, предметної, ілюстративної наочності, літературних, музичних творів тощо – залежно від віку вихованців, поставлених дидактичних, розвивальних, виховних цілей, змістового наповнення конкретного заняття із конкретною групою/підгрупою дітей. Такий характер можуть мати заняття з будь-якої лінії розвитку;

✓ *ігрові та сюжетно-ігрові*. На ігрових заняттях весь комплекс освітніх завдань вирішується за допомогою спеціально підібраних ігор (дидактичних, рухливих, елементів ігор-театралізацій, драматизацій, конструкторсько-будівельних та інших) чи ігрових вправ, які до того ж можуть бути об'єднані спільною темою, сюжетною лінією. Послідовність ігор визначається їхнім змістом та певними методичними закономірностями побудови того чи іншого заняття з пізнавального, фізичного, мовленнєвого, соціально-морального розвитку та інших ліній. Сюжетно-ігрові (сюжетні) заняття відрізняються насиченістю ігровими ситуаціями, сюрпризними моментами, імітаціями та іншими ігровими прийомами подачі, закріплення, узагальнення програмового матеріалу. При цьому всі заплановані на дане заняття види роботи з дітьми, відібрані методи, прийоми і засоби підпорядковуються єдиному сюжету. В основу сюжету можуть бути покладені улюблені літературні твори, дитячі кіно- і мультфільми, реальні й вигадані ситуації дитячого буття. При цьому слід знати, що ігри, ігрові вправи як методи і засоби розвитку, навчання і виховання та різні ігрові прийоми застосовуються на заняттях будь-якого типу в усіх вікових групах у такому

співвідношенні з іншими методами, прийомами і засобами, яке доцільне для конкретного віку. Їхня питома вага поступово зменшується від раннього до старшого дошкільного віку. Важливо не перетворювати навчально-пізнавальну діяльність на гру і зберегти її як таку, з усіма властивими їй особливостями, функціями;

✓ *домінантні* – заняття, у яких домінують певні засоби розвитку, навчання і виховання чи види діяльності. Така домінанта заняття визначається, як правило, певними домінантами в його освітніх завданнях.

Кожне заняття поєднує у собі характеристики за всіма названими вище ознаками.

Такі сучасні заняття цілком відповідатимуть концептуальним засадам організації життєдіяльності дошкільників з метою цілісного і збалансованого розвитку, проголошеним Державною базовою програмою.

Зміст занять визначає програма виховання і навчання дітей у дошкільних закладах. Кожне заняття передбачає освітні, розвивальні та виховні завдання. Обсяг навчального змісту залежить від вікових можливостей дітей, рівня їхнього загального розвитку і працездатності. Оскільки засвоєння нового матеріалу відбувається на основі набутих знань, навчальний зміст кожного заняття має бути невеликим за обсягом, адже важливо, щоб на одному занятті відбувалося первинне сприймання нового матеріалу, його осмислення та закріплення, а на наступних — розширення знань, умінь, навичок.

Структура заняття визначається його змістом і місцем у циклі занять. У традиційній моделі пропонується така структура заняття:

I. Вступна частина: організаційний момент із метою сприяння виникнення інтересу до змісту заняття; постановка мети, мотивація.

II. Основна частина: організація активної пізнавальної та практичної діяльності дітей.

III. Заключна частина: аналіз діяльності дітей, участі у занятті.

К. Крутії розроблена нова концептуальна модель організації занять, в якій у взаємозв'язку вирішувалися б питання формування всіх видів діяльності: *спілкування, пізнавальна, перетворювальна, оцінно-контрольна*. Розроблена К. Крутії послідовність діяльнісних кроків називається комунікативнодіяльнісною технологією навчання мови, розвитку мовлення і мовленнєвого спілкування в дітей дошкільного віку (далі – КДТ).

Комунікативно-діяльнісна технологія містить такі частини:

1. Комунікативна діяльність (спілкування) – забезпечує контакт з оточуючими, засвоєння норм і правил спілкування, з'ясування рівня компетентності дітей з теми заняття.

2. Пізнавальна діяльність – організований процес засвоєння дитиною нових знань, набуття нових умінь та навичок, уточнення й закріплення знань, умінь і навичок, набутих раніше.

3. Перетворювальна діяльність – різні вправи на закріплення засвоєних знань, умінь і навичок в нових умовах.

4. Оцінно-контрольна діяльність – застосування засвоєних знань, вироблених умінь і навичок.

Головні вимоги до занять ґрунтуються на загальнодидактичних принципах навчання. Передусім слід чітко визначати навчальні, розвивальні, виховні завдання, методи і прийоми, передбачений програмою зміст заняття. Їх вибір залежить від його мети. Особливо важливою є оптимізація виховної роботи на заняттях, на зміст якої впливає вік і рівень розвитку дітей.

У молодших групах активність дошкільників на заняттях, результати їхньої діяльності забезпечуються методами і засобами, що стимулюють зацікавленість дітей змістом знань. До участі в занятті їх залучають його емоційною насиченістю, ігровими ситуаціями, сюрпризними моментами. У середній групі дітей приваблює зміст знань і умінь, у них з'являється інтерес до занять, уявлення про те, що, навчаючись, можна дізнатися багато нового і цікавого. Старші дошкільники здобувають досвід колективної роботи на занятті, усвідомлюють, що від успіху кожного залежить успіх групи. Це важливо як для активних, так і для нерішучих дітей, які за неправильної організації навчання можуть стати невстигаючими. Організуючи колективну пізнавальну діяльність дошкільників на занятті, вихователь повинен дбати про те, щоб вони не тільки виявляли себе, а й були доброзичливими, уважними до успіхів і труднощів однолітків.

Приміщення, в якому відбуваються заняття, має бути чистим, провітреним, добре освітленим, обладнаним меблями відповідно до зросту дітей.

Як стверджував К. Ушинський, дитина втомлюється не від самої діяльності, а від її одноманітності, тому потрібно протягом заняття чергувати різні види діяльності.

Однією з умов успішного навчання дітей дошкільного віку є поєднання навчальної роботи на заняттях і поза ними. Сучасні концепції дошкільного виховання націлюють педагогів на необхідність здійснення навчальних завдань не лише на заняттях, а й в різних формах роботи у повсякденному житті: на екскурсіях, прогулянках, під час різноманітних спостережень, дидактичних ігор, виконання ігрових вправ.

Отже, використання різноманітних форм організації навчання дошкільників забезпечує ефективне засвоєння знань, умінь і навичок, розвиток пізнавальних можливостей дитини.